

4. Коцур Н. Підготовка майбутніх вихователів до формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей. *Інноваційні технології в дошкільній освіті*. 2021. С. 133–136.

5. Цюпак І. М. Наукові дослідження з проблеми формування компетентностей дитини дошкільного віку з особливими освітніми потребами. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. 2024. С. 19–25.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-553-5-21>

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ УМІНЬ БУДУВАТИ РЕЧЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗНМ

Євтушок Вікторія Вікторівна

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти
імені проф. Т. І. Поніманської
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Косарева Оксана Іванівна

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної
освіти імені проф. Т. І. Поніманської
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Дефекти мовлення унеможливають вільне безпосереднє спілкування дитини із соціумом. У процесі певного усвідомлення власних мовленнєвих труднощів у дітей часто спостерігаються негативні емоційні реакції: відчуття власної неповноцінності, страх заговорити та не бути зрозумілим людьми. Цей ряд об'єктивних факторів ставлять під загрозу становлення маленької особистості у соціальному середовищі. Своєчасне успішне засвоєння мовленням є основою дитячого розумового розвитку. Це, безумовно, запорука повноцінного спілкування дитини із соціальним середовищем [3, с. 66].

Проблема зв'язного мовлення, механізми його формування та діагностування розглядається в сучасних логопедичних дослідженнях таких авторів як Н. Бондаренко, Л. Ковригіна, І. Марченко, Г. Парфьонова подає методику формування усного зв'язного мовлення

в дітей старшого дошкільного віку із моторною алалією. У дослідженнях вчених закладені основи методики та дана характеристика постановки та розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку із вадами мовлення (К. Беккер, Т. Візель, Є. Соботович та багато інших).

Виявивши рівні сформованості зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мови ми розпочали свою роботу із закріплення поняття «слово». Ми вчили старших дошкільників експериментальної групи знаходити точні слова, розширювати словник. У роботі з ознайомлення з довкіллям розширювали орієнтування у навколишньому світі. Вправляли швидко і точно знаходити слова позначення предметів, дій, ознак. Використовували ігри «Хто більше назве навколишніх предметів» (птахів, іграшок) тощо. Вчили відповідати на питання щодо дії та сюжетної картини (Хто це? Що це? Що він, вона робить?).

У вправі «Хто швидше принесе картинку» використали картинки із зображенням дій (дівчинка читає), брали участь двоє дітей, ми проінструктували, кому яку картинку принести. Вчили дітей підбирати назву предметів до назв дій.

Виконуючи вправу «Виправи помилку» пропонували відібрати картинки, де були помилки, наприклад, собака малює, космонавт на яхті в морі, дівчинка грається з м'ячем, кішка куховарить на кухні.

Пропонували дітям ЕГ знайти в кімнаті, що висить, що стоїть, а що лежить. Також пропонували поглянути у вікно: «Подивіться надвір і скажіть хто йде? Хто їде? А хто тікає?»

Називали речення, діти рахували скільки у ньому слів і викладали необхідну кількість смужок.

Переходили до складання простих речень із 3–5 слів шляхом поширення початкової структури з опорою на сюжетну картинку.

Використовували постановку питань до картини та зразок відповіді. Починали конструювання речень з прямим додатком, що стояв у давальному відмінку, у родовому та орудному відмінку.

Працювали над аналізом речення. Використовували прийом моделювання (смужки, вагончики, конструктор LEGO). Діти отримали короткі та довгі смужки. Ми називали речення «Дівчинка ліпить вазу». Діти викладали довгі смужки [1].

Прийом моделювання наочно демонстрував дітям ЕГ методи будови речень, у яких додається така кількість слів, яку діти здатні утримати в пам'яті.

Закріплювали навички складання речень, використовували такі прийоми:

1. Гра «Яке слово заблукало?». Відновити сенс, правильний порядок слів. «Кітка дверей біля лежить». Слова заблукали, стали не по порядку.

2. Речення: «Дерева вкриті снігом». Діти будували речення. Експериментатор переставляв слова у реченні: «Снігом покриті дерева». Діти слова перебудовували в потрібному порядку (2–3 рази переставляли слова).

3. Гра «Плутанина». Замінювали в безглузких фразах слова, складали висловлювання правильно та зрозуміло.

4. Вправляли дітей у послідовній заміні всіх слів у реченні. «Птахи співають весело». Замінювали перше слово «птахи» на «діти», потім слово «співають» на «грають» тощо.

5. Перестановка слів з одного речення на інше. «Дідусь ловить рибу. Хлопчик малює квітку».

6. Вгадували назву одного слова, коли два інших їм були відомі.

У процесі дослідно-експериментальної роботи, ми з'ясували, що вправляючи дітей у складанні речень, необхідно розвивати орієнтування в логічних елементах вправи, виділяти у ньому предмет повідомлення і те, що повідомляється так як у реченні вміщено судження. Зазвичай у процесі навчання використовували питання синтаксичного плану: хто? Що робить? Ми ставили питання про кого, про що повідомляється, йдеться у реченні та що йдеться? Ми пропонували записати речення не словами, а картинками. Перший квадрат у схемі – слово. Далі – стрілка, це теж слово – дія. Другий квадрат – ще одне слово. Разом складали ціле речення [2, с. 38].

У свою дослідно-експериментальну роботу ми включили елементи арт-терапії, яка проводилася в комплексі з нашою експериментальною методикою. Використання арт-терапії у корекційній роботі з дітьми з недорозвиненням мовлення мало позитивний вплив не тільки на мовленнєві навички, але й на інші аспекти розвитку дитини, зокрема на соціальну адаптацію та психологічний стан.

На завершальному етапі формувального експерименту відбувалось формування розуміння та утворення речень з парадоксальним смислом. Такий вид роботи був одним із засобів залучення уваги дітей до граматичного оформлення слів у реченні. Ці конструкції мали однаковий лексичний склад, але різне значення. (Дівчинка розбила чашку. Дівчинку розбила чашка. Бабуся поливає квіти. Бабусю поливають квіти. Хлопчик їсть яблуко. Хлопчика їсть яблуко).

Ми використовували пари сюжетних малюнків із зображенням парадоксальних ситуацій. У ході роботи діти ЕГ вчилися визначати взаємовідносини дійових осіб, реальність зображеної ситуації.

Дітям пропонувалося виконати такі завдання:

- відповісти на запитання до членів речення з опорою на наочність і без неї (Хто ловить? Кого ловлять?);
- продовжити речення, почате нами, потрібним словом (Кішка ловить... мишку. Кішку ловить... мишка);
- повторити речення (з опорою на наочність і без неї).

На завершенні цього етапу використали вправи на закріплення розуміння парадоксальної ситуації у процесі породження самостійних висловлювань:

- скласти речення до кожної із пари картинок (Хлопчик розчісує коня. Кінь розчісує хлопчика);
- відповісти на питання до картинки «Чи правильно це? Чи буває так? Як сказати правильно?»;
- відповісти на аналогічні запитання до ситуації без наочності.

Відтак, в результаті проведеної роботи у дітей зі ЗНМ формувалися навички складання речень різних типів, навички правильного вживання порядку слів, узгодження слів у реченні, підбір та використання необхідної лексики. Відповідно до загальноосвітньої програми діти ЕГ успішніше опановували усне зв'язне мовлення, вчилися висловлювати свої думки у ситуації спілкування, так як уміння будувати речення є важливою умовою успішності у подальшому навчанні та житті.

Література

1. Білецька Я. В. Формування комунікативних умінь і навичок у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 016 Спеціальна освіта / наук. кер. І. М. Брушневська ; Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 90 с.
2. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс. 2013.
3. Трофименко Л. І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку : монографія. Київ, 2014. 240 с.
4. Черкашин Є. А. Напрями корекційно-логопедичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня. *Інноваційні підходи в освіті та реабілітації дітей з особливими освітніми потребами* : зб. наук. пр. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред.) та ін. Харків, 2024. С. 204–206.